

Vadim M. Solncev (Moskva)

JEZIČKO PITANJE U VIŠENACIONALNIM ZEMLJAMA I JEZIČKA SITUACIJA U SSSR-u

Kao što je poznato, države se dijele na jednonacionalne i višenacionalne. Jedno-ili višenacionalan karakter države utiče i na karakter jezičke situacije u zemlji. Jezička situacija u jednonacionalnim zemljama (u takve se mogu ubrojiti Koreja i Japan u kojima, u skladu s time, Korejanci i Japanci čine više od 88 % stanovništva) suštinski se razlikuje od jezičke situacije u višenacionalnim zemljama. U isto vrijeme u posljednim se jezičke situacije primjetno međusobno ne podudaraju. L. B. Nikoljski u članku "Jezičke situacije i jezička politika na inozemnom Istoku"¹ izdvojio je tri tipa jezičkih situacija višenacionalnim zemljama prema tome koji se od jezika u datim zemljama koristi kao sredstvo međunacionalnog komuniciranja (jezik brojčano dominantnog etnosa, jezik jednog od velikih etnosa, jezik manjine).

Uzimajući u obzir ovu klasifikaciju može se, kako mi se čini, pogledati na problem jezičkih situacija odgovarajućih zemalja, što, uzgred rečeno, utiče i na izbor jezika međunacionalnog sporazumijevanja.

Prije svega, očigledno, treba navesti čime se jednonacionalne zemlje razlikuju od višenacionalnih. Stvar je u tome da praktično nema zemlje u kojoj bi stalno živjela lica isključivo jedne nacionalnosti. U Koreji, na primjer, naporedo sa Korejancima živi nekoliko desetina hiljada Kineza koji čine nacionalnu manjinu. U Japanu osim Japanaca živi (prema podacima iz 1979. godinu) 663 hiljade Korejanaca, a takođe potomci drevnog starosjedilačkog stanovništva zemlje - Ajni, kojih (prema raznim podacima) ima od 15 do 20 hiljada.²

U takvim zemljama nacionalne manjine obično u potpunosti vladaju jezikom većine, i to bilo da već se uopšte ne koriste maternjim jezikom bilo da se njime služe u porodičnom krugu i svakodnevnom životu.

Bez obzira na postojanje praktično u svim zemljama nacionalnih manjina, jednonacionalnim se takođe mogu smatrati zemlje u kojima neznatan broj (u odnosu na ogromnu većinu stanovništva) lica različitih nacionalnosti ne vrši primjetan uticaj na nacionalno-jezičku situaciju u zemlji. Uostalom, i u zemljama koje se smatraju jednonacionalnim može dolaziti do nacionalnih ili nacionalno-jezičkih problema, što potvrđuje, na primjer, nedavni zahtjev korejske manjine u Japanu da imperator

1 V. "Zarubežnyj Vostok. Jazykovaja situacija i jazykovaja politika", M., 1986, str. 5-20.

2 U ovome referatu svi su brojčani i procentualni pokazatelji o zemljama inozemnog Istoka uzeti iz gore navedenog priručnika "Inozemni Istok..."

Japana dadne izvinjenje japanskim Korejcima za "loš odnos" (Informacija Moskovske televizije od 26. 05. 90).

Višenacionalnim, očito, treba smatrati takve zemlje u kojima je postojanje etnički različitog stanovništva faktor sa odlučujućim uticajem na formiranje nacionalno-jezičke situacije i, samim tim, čisto jezičke situacije. Dakle, višenacionalne nisu jednostavno zemlje u kojima žive ljudi raznih nacionalnosti, već takve u kojima brojčani sastav nacionalnih manjina dostiže određen nivo koji omogućuje nacionalnim manjinama da svojim postojanjem neposredno utiču na karakter nacionalno-jezičke situacije u zemlji.

Ovdje se suočavamo sa klasičnim slučajem prelaska kvantiteta u kvalitet. Druga je stvar da tačno utvrđivanje kvantiteta raznoetničkog stanovništva u zemlji kao faktora formiranja ukupne jezičke situacije nije nimalo jednostavno, ako je uopšte moguće. U raznim zemljama uticaj se "raznoetničnosti" stanovništva na karakter jezičke situacije ispoljava na razne načine i nije kruto vezan za bilo kakav količinski pokazatelj.

Osim kvantitativnog faktora na stvaranje jezičke situacije utiče takođe i način naseljavanja raznoetničkog stanovništva - da li je kompaktni ili disperzni. Na to, između ostalog, skreće pažnju M. Guboglo.¹

Po svome etničkome sastavu višenacionalna država se može podijeliti na dvije grupe: a) države sa ograničenim brojem nacionalnosti (dva, tri ili nekoliko etnosa) i b) države u kojima živi mnoštvo naroda i narodnosti (desetine, pa i stotine etnosa).

Kao primjer prvih mogu poslužiti zemlje kao što su Kanada, Belgija, Finska, Singapur itd. Očito, u tu se grupu može se svrstati i Jugoslavija, mada, koliko mogu suditi, ovdje jezička situacija ima crte sličnosti sa jezičkim situacijama zemalja druge grupe.

Kao primjer zemalja druge grupe predstavljaju Indija, SSSR, Kina, Vijetnam itd.

Pri razmatranju vrsta jezičke situacije može se uzeti u obzir i način teritorijalne diobe ove ili one zemlje - nacionalno-teritorijalna ili administrativno-teritorijalna. Pri takvom pristupu dolazi do druge podjele država po grupama. Jugoslavija, u kojoj postoji nacionalno-teritorijalna podjela, pokazuje crte sličnosti sa SSSR-om i Indijom i ne pokazuje sličnost, na primjer, sa Singapurom i Vijetnamom.

Različit broj etnosa utiče i na specifičnosti jezičke situacije u takvim zemljama. U zemljama prve grupe obično nema jednog državnog jezika ili zajedničkog jezika. Malen broj raznih jezika dozvoljava da se za zvanične proglase svi najveći (po broju govornika) jezici koji postoje u tim zemljama. U uslovima istog zvaničnog statusa

razni jezici u zemljama te grupe mogu realno igrati približno sličnu ulogu, na primjer, francuski i nizozemski (flamanski) u Belgiji, engleski i francuski u Kanadi itd., ali faktički ne mogu imati suviše različit broj funkcija i sfera upotrebe. Tako, u Finskoj, gdje su zvanična dva državna jezika (finski i švedski) dominira finski jezik, pošto Šveđani čine svega oko 6% stanovništva zemlje.

Jezik manje nacionalne manjine Saama nije uključen u državne jezike Finske zbog ograničenosti obima svojih funkcija.

U Singapuru gdje su 4 zvanična jezika: engleski, kineski, tamilski i malajski (posljednji se smatra državnim jezikom) stepen rasprostranjenosti i korišćenja tih jezika veoma je različit. Ovo se objašnjava time što na kineskom govori 76,1% stanovništva, na malajskom 15%, a na tamilskom manje od 5% Singapuraca. Sudbina engleskog jezika u toj je zemlji u izvjesnoj mjeri slična sudbini ovoga jezika u zemljama druge grupe (sa mnoštvom etnosa), na primjer u Indiji. U Singapuru engleski jezik je jezik administracije, tehničkog obrazovanja itd. U određenim okvirima engleski služi kao sredstvo međuetničkog sporazumijevanja predstavnika raznih etnosa.

U višeacionalnim zemljama sa mnoštvom raznih naroda i narodnosti koji ih naseljavaju jezičku situaciju određuje upravo ta etnička raznovrsnost. Indija, kako se smatra, broji 179 jezika i 544 dijalekta, SSSR ima oko 130 jezika (po mišljenju niza znanstvenika broj jezika u SSSR-u umnogome nadmašuje tu brojku na račun jezika takozvanih nestarosjedilačkih naroda). U Kini ima oko 50 različitih jezika, a kineski je predstavljen sa sedam dijalekatskih grupa, mnoštom dijalekata i poddijalekata, među čijim je nosiocima u znatnom broju slučajeva nemoguće uzajamno razumijevanje; u Vijetnamu su 54 razna jezika.

Zemlje ove grupe (sa mnoštvom raznih jezika) dosta određeno se dijele na dvije grupe. Prvu čine zemlje koje su predstavljene nizom velikih (a takođe mnoštvom malih) etnosa - takve su, na primjer, Indija i SSSR. U Indiji, prema podacima iz 1971. godine, 87,13% stanovništva govori na 15 osnovnih jezika (prema Prilogu VIII uz Ustav Indije). Od njih na hindiju govori 162,577.612 ljudi, na bengalskom 44,792.977, na marathiju 42,251.207, na tamilskom 37,690.020, na urduu 28,607.874, na gudžaratiju 25,875.252 itd. (Sada je broj onih koji govore na jezicima Indije, razumije se, znatno porastao.). SSSR (prema popisu iz 1989) broji: Rusa 145,162.000, Ukrajinaca 44,183.000, Uzbeka 16,693.000, Bjelorusa 10,036.000, Kazaha - 8,136.000, Azerbejdžanaca 6,770.000 itd.

Druga grupa može biti predstavljena zemljama kao što su Kina i Vijetnam u kojima ogroman broj stanovnika govori na kineskom (hanskom) i vijetnamskom (kinskom) jeziku, a ostali dio na mnogobrojnim jezicima obično po broju relativno manjih etnosa. Tako, u Kini od 1 milijarde 112 miliona ljudi približno 94% govori na kineskom jeziku, ostali na drugim jezicima; u Vijetnamu približno 85% stanovništva su pravi Vijetnamci (Vijeti ili Kini), ostali su nacionalne manjine. Prema klasifikaciji L. B. Nikoljskog jezičke situacije Kine i Vijetnama spadaju u prvi tip,

¹ M. Guboglo. *O vlijanii rasselenija na jazykovye processy.* - Sovetskaja etnografija. 1969, N 5, s. 16-30.

gdje se "međunacionalno komuniciranje realizuje pomoću jezika brojčano dominirajućeg etnosa", a Indije i Sovjetskog Saveza u drugi tip, gdje se za iste ciljeve koristi jezik "jednog od velikih etnosa".

Karakteristična crta jezičke situacije u zemljama grupe koja se razmatra (zemlje sa mnoštvom raznih jezika) sastoji se u tome da u tim zemljama postoji jedan zajednički jezik koji zadovoljava opštedržavne potrebe, a takođe potrebe međunacionalnog (međuetničkog) opštenja.

U takvim, ako se može na taj način izraziti, multivišenacionalnim društvima sama činjenica da postoji mnoštvo jezika ne omogućuje svim ili čak dijelu najvećih jezika da imaju status zvaničnih, državnih ili zajedničkih jezika.¹ U takvim društvima postojanje jednog zajedničkog jezika u suštini je jedini način za prevladavanje jezičkih barijera i osiguranje jezičkog jedinstva zemlje.

Već sam istakao da razlika u jezičkim situacijama zemalja prve i druge grupe umnogome zavisi od broja jezika zastupljenih u ovoj ili onoj zemlji. U onim slučajevima kada jezika još uvijek nema mnogo, ali već i ne malo, nastaju jezičke situacije mješovitog tipa koje sadrže crte karakteristične za jezičke situacije i prve i druge grupe. Takvom mi se čini jezička situacija u Jugoslaviji, gdje pet osnovnih jezika imaju status zvaničnih (specifičnost jezičkih situacija zemalja prve grupe), ali u isto vrijeme faktički funkciju zajedničkog jezika za zemlju vrši srpskohrvatski jezik poznat većini stanovništva Jugoslavije (situacija slična onim situacijama koje postoje u multivišenacionalnim zemljama).

Dotaći ću se sada ukratko specifičnosti jezičke situacije u SSSR-u, koji je, kao što je već rečeno, prvo, višenacionalna zemlja, a, drugo, multivišenacionalna zemlja.

Brojka od 130 jezika Sovjetskog Saveza uključuje jezike na kojima govore desetine miliona ljudi (na ruskom gotovo 150 miliona), a takođe jezike na kojima govore samo tisuće, pa i stotine ljudi. Jezici naroda SSSR-a jako se razlikuju obimom i karakterom funkcija koje vrše: od zadovoljavanja opštedržavnih potreba, republičkih potreba, potreba različitih autonomnih područja, do upotrebe samo u porodičnom krugu i svakodnevnoj komunikaciji.

Jezička situacija u Sovjetskom Savezu odlikuje se sljedećim osnovnim crtama. U zemlji postoji jezik zajednički za čitavu zemlju - ruski jezik koji su dugo vremena nazivali i mnogi sada nazivaju "jezikom međunacionalnog sporazumijevanja". Međutim, to je, premda i važna, tek jedna od funkcija ruskoga jezika. Nije manje nego je, možda, čak i važnija funkcija zadovoljavanja opštedržavnih potreba (držav-

¹ U Kini se, na primjer, nacionalni književni kineski jezik, koji zadovoljava potrebe višenacionalnog društva u cjelini, a takođe lica što govore na raznim dijelektima, naziva **putunhua**, što znači "zajednički jezik".

na uprava, centralna štampa, radio i televizija, sve vrste saobraćaja, armija, *sve vrste spoljnih poslova, savremena krupna industrija, niz vrsta fundamentalnih nauka, kosmonautika, poštanska veza itd.).

Još je prije oktobarske revolucije ruski jezik stekao funkciju zajedničkog jezika bivše ruske imperije. Sovjetsko je društvo naslijedilo ruski jezik kao zajednički jezik. Ruski jezik "nije kriv" što je postao opštedržavnim sredstvom sporazumijevanja. Takvim bi mogao postati bilo koji razvijeni jezik - Ali tako je htjela istorija.

Razumije se da su za to postojali određeni povijesni razlozi.

Nedavno donesen zakon o "Jezicima naroda SSSR-a" koji je proglasio ruski za zvanični jezik Sovjetskog Saveza pravno je fiksirao opštedržavni status ruskoga jezika i utvrdio sferu njegovog korišćenja u zemlji. Ruski jezik, kao zajednički jezik zemlje, služi za međunacionalno sporazumijevanje.

U svakoj saveznoj republici postoje sopstveni jezik koji zadovoljava potrebe republičkog komuniciranja. Sada su u svim saveznoj republikama (osim RSFSR) republički jezici proglašeni za državne. Ta je mjera usmjerena na jačanje prestiža republičkih jezika i širenje njihovih funkcija. Dalje, postoje jezici kojima se koriste autonomne republike. Neki su od njih takođe proglašeni za državne. U nacionalnim oblastima i okruzima, sa svoje strane, postoje jezici kojima govori starosjedičko stanovništvo. Postoje takođe jezici kojima se koriste takozvane nacionalne grupe, odnosno zajednice ljudi jedne nacionalnosti što žive izvan granica svojih teritorija (na primjer, Moldavci ili Poljaci u Ukrajini itd.). U zemlji takođe postoje po broju nosilaca sasvim mali jezici kojima se služe stanovnici što od iskona žive na nekim područjima. Takvi jezici kao, na primjer, neki ugrofinski jezici, neki jezici narodâ Sjevera i drugih regiona nemaju nikakav pravni status. Oni se uglavnom koriste u porodičnom krugu i u svakodnevnoj komunikaciji.

U SSSR-u postoji složena hijerarhija odnosa između jezika. Svaka je republika višenacionalna. U Kirgiziji, na primjer, živi oko 80 raznih nacionalnosti (prema popisu iz 1979. godine u Kirgiziji je ukupno živjelo 3,523.000 ljudi, od njih Kirgiza 47,9%, Rusa 25%, Uzbeka 12,1% itd.). Ruski se jezik kao zajednički jezik zemlje približno tako odnosi prema jezicima saveznih republika kao što se ti jezici odnose prema jezicima naroda koji žive na teritoriji tih republika. Jezici autonomnih republika nalaze se u sličnoj situaciji u odnosu na jezike naroda koji naporedo sa starosjedičkim stanovništvom žive u tim republikama. Nema potpune analogije u tim hijerarhijskim odnosima pošto raznonacionalno nestarosjedičko stanovništvo saveznih i autonomnih republika u mnogim slučajevima nema svoje državnosti (ili

Pod "razvijenim jezikom" podrazumijevam jezik sa formiranom književnom normom, razvijenom terminologijom i dugotrajnom pismenom tradicijom.

čak autonomije). Ako se tome doda da u SSSR-u više od 60 miliona ljudi živi izvan svojih iskonskih teritorija, a da su neki prilično brojni narodi, na primjer, sovjetski Nijemci (ima ih oko 2 miliona) razbacani po raznim dijelovima zemlje i, premda žive u relativno kompaktnim grupama, nemaju svoje zajedničke teritorije,¹ onda sve to stvara veoma složenu jezičku situaciju koja kod promašaja jezičke politike (a takvih je kod nas bilo dosta) može dovesti i dovodi, kao što znamo, do različitih jezičkih sukoba i napetosti.

Raznorazni su uzroci pojava u našoj zemlji jezičke napetosti i konflikata. Ti razlozi imaju i subjektivan i objektivni karakter. Nakon oktobarske revolucije u sudbini je mnogih jezika došlo do kolosalnih promjena koje daju doprinos njihovom razvitku i prosperitetu (stvaranje pismenosti za desetinu jezika bez pisane tradicije, proširivanje funkcija jezika sa starom pismenošću, korišćenje raznih nacionalnih jezika u obrazovanju itd.). Sve je to doprinosilo povoljnom razvoju jezičke situacije u SSSR-u. Međutim, kasnije - deformacije u jezičkoj politici razne vrste: formiranje takozvane internacionalizacije (što se umnogome pretvaralo u rusifikaciju), pogrešan socijum o dva "maternja jezika" (svoj maternji i ruski itd.) - sve je to vodilo sužavanju funkcija nacionalnih jezika, izazivalo nezadovoljstvo stanovništva, nezadovoljstvo koje se neko vrijeme spolja nije manifestovalo.

Slabila je nastava na nacionalnim jezicima. Ovdje su, očito, djelovali razni uzroci. S jedne strane, bilo je pogrešnih akcija vlasti koje su iz ovih ili onih razloga zatvarale nacionalne škole, sa druge - težnja roditelja da daju djecu u ruske škole pošto to pruža veće mogućnosti za nastavak školovanja, mogućnosti rada u raznim mjestima zemlje itd. Nastava za djecu u ruskim školama vodi slabljenju poznavanja maternjeg jezika, a to izaziva osjećaj nezadovoljstva i nostalgije za maternjim jezikom.

Ponekad se težnja roditelja da daju djecu u ruske škole naziva "nacionalnim nihilizmom" i predstavlja kao plod "komandno-administrativnog sistema". To je, naravno, obično pojednostavljivanje. Prvo, pohađanje ruskih škola nikako ne predstavlja uvijek "nacionalni nihilizam", tj. nepoštivanje materenjeg jezika. U mnogim slučajevima to je prirodna težnja da se za svoje dijete stvore maksimalno povoljne mogućnosti za buduću djelatnost. Kada ljudi raznih nacionalnosti u našoj zemlji daju svoju djecu u takozvane specijalne škole, odnosno škole sa nastavom na stranim jezicima (engleskom, francuskom, njemačkom, kineskom, hindiju), to uopšte nije ispoljavanje nacionalnog nihilizma. Bilo bi štetno i opasno u ime borbe sa takozvanim "nacionalnim nihilizmom" zabranjivati roditeljima neruske nacionalnosti da daju djecu u ruske škole. Ni do čega, osim do nacionalne zatvorenosti i ograničenosti, to ne može dovesti. Druga je stvar da u ruskim školama u nacionalnim područjima

mora biti osigurana dobra nastava maternjeg jezika, da mora postojati gajenje ljubavi prema maternjem jeziku, stimulisanje njegove upotrebe u raznim oblastima komuniciranja.

Pitanje jezika nastave jedno je od suštinskih pitanja jezičke politike čije rješavanje na ovaj ili onaj način direktno utiče na jezičku situaciju u regionima i u zemlji u cjelini.

Očigledno, neophodno je dati svim stanovnicima zemlje punu slobodu pri izboru jezika školovanja. Za harmoničan razvoj jezičkog života, širenje nacionalno-ruske i rusko nacionalne dvojezičnosti, koja je vitalno neophodna za višejezičnu zemlju, treba u nacionalnim školama dobro postaviti nastavu iz zajedničkog jezika zemlje, a u ruskim školama - u odgovarajućim regionima dobro učiti nacionalne jezike.

Jedna od kontradiktornosti jezičke aktivnosti u SSSR-u jeste pitanje izdavanja naučne literature. Jačanje nacionalne svijesti narodâ dovodi do nastojanja u republikama da se izdaje sva naučna literatura na maternjem jeziku. To dolazi u sukob sa problemom tržišta knjiga, sa nemogućnošću korišćenja takve literature izvan date republike. Usputno ću napomenuti da se u mnogim razvijenim zemljama ali malim brojem stanovnika znatan dio znanstvene literature izdaje, kao što je poznato, na engleskom jeziku. To nikako nije ispoljavanje nacionalnog nihilizma, već elementarna svrsishodnost. To je orijentacija na širokog inozemnog čitatelja.

Postojanje opšteg jezika u zemlji, a takođe postojanje državnih jezika u republikama dovodi do dvojezičnosti, a u nizu mjesta - do višejezičnosti. To je jedini i razuman put prevladavanja jezičkih barijera u višenacionalnoj zajednici.

Dvojezičnost je posebna i velika tema. Istaci ću ovdje samo to da su napadi na dvojezičnost, do kojih tu i tamo dolazi kod nas u zemlji, lišeni naučne osnove i da su objektivno usmjereni na jezičku dezintegraciju društva. Kako pokazuje čitavo svjetsko iskustvo, dvojezičnost nije zlo, već dobro.

Zajednički jezik zemlje nije neki privilegovani jezik. Njegova različitost od drugih jezika sastoji se samo u tome što vrši funkcije koje zbog objektivnih razloga ne mogu obavljati drugi jezici zemlje.

Kada je takav jezik jedan od jezika zemlje, to izaziva osjećanje suparništva: "zašto ne moj jezik?". U tom se smislu u povoljnijem položaju nalaze strani jezici koji se koriste kao zvanični jezici raznih zemalja (na primjer, engleski u Indiji, Singapuru; francuski na Madagaskaru i u nizu drugih bivših francuskih kolonija). Međutim, korišćenje stranoga jezika kao zajedničkog moguće je samo tamo gdje on ima istorijske korijene. Takvi korijeni postoje u bivšim kolonijama. U SSSR-u, na primjer, nema takvih korijena. Stoga su prijedlozi da se koristi u SSSR-u kao zajednički jezik, na primjer, engleski jezik u najmanju ruku neosnovani.

Lingvisti, po mome mišljenju, nedovoljno poklanjaju pažnju proučavanju objektivnih zakona jezičkog razvoja koji ne određuju emocije i subjektivne želje ljudi, nego njihove objektivne društveno-kulturne i društveno-ekonomske potrebe.

1 Sada se u SSSR-u aktivno razmatra pitanje davanja sovjetskim Nijemcima stalne teritorije.

Pravilna jezička politika mora voditi računa o tim objektivnim zakonomjernoštim jezičkog razvoja.

Uzimajući u obzir objektivne zakonomjernosti jezičkog razvoja jezička politika mora takođe imati u vidu razumne vrijednosne orijentacije narodâ, nosilaca jezika, odnosno uzimati u obzir ono što ljudi misle o svojim jezicima. Treba, naravno, biti svjestan da vrijednosne orijentacije mogu biti manifestacija realnih potreba ljudi, ali mogu nositi na sebi pečat i trenutačnih emocionalnih izliva.

Valja imati na umu da ni jedan jezik nije vječan. O tome takođe govori svjetsko iskustvo. Latinski, koji je nekada služio u Evropi kao međunarodni jezik nauke i diplomatije, sišao je sa scene. Obrnuto, englski jezik, koji je u periodu procvata latinskog bio usko nacionalni jezik, sada je postao svjetskim jezikom. Jedni se jezici izdvajaju, drugi "odlaze u sjenku" ili čak prestaju sa svojim istorijskim postojanjem. Takva je dijalektika jezičke stvarnosti. Neosporno, društvo mora težiti da maksimalno omogući očuvanje svakoga jezika, ali je nemoguće vještački "konzervirati" i nasilno čuvati jezike.

Ravnopravnost jezika (velikih i malih), mogućnost njihovog slobodnog razvoja i usavršavanja pretpostavlja davanje svakome narodu prava da se koristi svojim jezikom i, što je veoma važno, da uči djecu na maternjem jeziku. Ali to mora biti doista pravo (osigurano pravno i materijalno), ali to ne mora biti prinuda - zahtjev da se koristi samo svoj maternji jezik, da se školuje samo na svome jeziku. Takva prinuda u upotrebi jezika provejava u nizu zakona o jezicima donesenim u republikama. To je, kao što je poznato, izazvalo talas protesta i štrajkova nestarosjedilačkog stanovništva republika. Što se tiče starosjedilačkog stanovništva, takva prinuda može voditi samo nacionalnoj izolovanosti i, u suštini, ograničava prava ljudi.

"Zakon o jezicima naroda SSSR-a", koji uzima u obzir složenu jezičku situaciju u zemlji, naznačava puteve pravnog regulisanja jezičkog života zemlje. Mi polažemo velike nade u taj zakon. Stvar je u pravilnom provođenju ovoga zakona u život.

Srdan Janković (Sarajevo)

VARIJANTNA RAZUĐENOST SRPSKOHRVATSKOG STANDARDNOG JEZIKA I BOSANSKOHERCEGOVAČKI STANDARDNOJEZIČKI IZRAZ

Od šezdesetih godina našeg vijeka raznoliki vidovi sociolingvističke problematike postaju sve više i više aktuelizirani u krugovima istraživača. Dotad manje poznati, ili čak potpuno nepoznati fenomeni u nepreglednim svakovrsnim manifestiranjima upotrebe jezika u ljudskom društvu postaju predmet povećanog interesa naučne misli i ponnijeg naučnog ispitivanja.

U ovom smislu fenomen standardnojezičke varijantnosti dijatopnih polinacionalnih jezika, veoma aktueliziran u savremenom, današnjem svijetu, sve više zaokuplja pažnju naučnika tako da je potreba njegovog svestranog i što kompletnijeg sagledavanja postala jedan od prvorazrednih zadataka sociolingvističkih istraživanja.

Već u početku izučavanja ove problematike ukazivano je na slučajeve standardnojezičke varijantnosti kod jezika kao što su engleski (britanska i američka varijanta), njemački (austrijska, švajcarska i njemačka), portugalski (brazilska i kontinentalna), španski (južnoameričke i pirinejska varijanta) te srpskohrvatski/hrvatskosrpski (istočna i zapadna varijanta).

U izučavanju ovog osebjnog fenomena svoj doprinos su, između ostalih dali i sovjetski i jugoslovenski naučnici. Treba se samo podsjetiti na krupna dostignuća sovjetskih autora kao što su G.V. Stepanov, A.O. Švejcer, A.I. Domašev, E.A. Makajev, Ju.A. Žluktenko, A.J. Čeredničenko, V.G. Gak i drugi, a isto tako na originalne radove jugoslovenskih autora kao što su M. Ivić, D. Brozović, R. Katičić, P. Ivić, R. Bugarski, D. Škiljan i drugi. Zasluga je sovjetskih lingvista u tome što su oni u svojim radovima snažno doprinijeli da se prošire saznanja i steknu temeljitiji uvidi u ovoj specifičnoj pojavi diferenciranosti standardnojezičke upotrebe.

Bez pretenzija da se na ovom mjestu da iscrpan prikaz doprinosa sovjetske nauke u rasvjetljavanju ovog pitanja, skrenućemo pažnju samo na neke novije edicije koje imaju poseban značaj. Među njima je kolektivno djelo "Varianty polinacional'nyh literaturnyh jazykov" (1981), u kojem se nalazi značajna uvodna studija Ju.A. Žluktenka (Teorija nacional'nyh variantov jazyka, i u kojim su obrađene standardnojezičke varijante engleskog jezika (američka, kanadska, novozelandska, australijska, s diferencijalnom upotrebom engleskog u zemljama Azije i Afrike), njemačkog (s njemačkom uključujući i diferenciranja u donedavne dvije njemačke države, te austrijskom i švajcarskom varijantom), zatim francuskog jezika (u Belgiji, u Švajcarskoj, Luksemburgu i Val d'Aoste, zatim kanadska kvibečka i akadijska varijanta, te regionalna alžirska varijanta francuskog). Posebno navodimo edicije